

การมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม
อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
Public Participation and Community Behavior Towards Solid Waste Management of Khlong Sam
Administration Organization in Sub-district , Khlong Luang Pathum-thani Province

กุลวดี เณวียง
กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย
200 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110 โทรศัพท์: 02 5771028 ต่อ 451
E-mail: kul1209@gmail.com , kulwadee@eau.ac.th

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในชุมชน ตำบลคลองสาม กับ การยอมรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยของ องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (Multi Stage Random Sampling) โดยมีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) รวมด้วย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ใช้กับข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้ร้อยละ (Percent) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation coefficient) โดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพมีการสุ่มตัวอย่าง แบบเฉพาะเจาะจงร่วม เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย คือ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และลักษณะที่อยู่อาศัย ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งมีรายละเอียดพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 4 R เรื่องการปฏิบัติจากมากไปน้อย ดังนี้ การใช้ซ้ำ การซ่อมแซม การลดการใช้ และการนำกลับมาใช้ใหม่
2. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย คือ รายได้ครัวเรือน ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ สถานภาพในครอบครัว การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการจัดการขยะ ระดับการศึกษา และลักษณะที่อยู่อาศัย ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยทั้ง 4 มิติ ทำให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีพฤติกรรมด้านกระบวนการดำเนินงานเล็กน้อยเพียงด้านเดียว ส่วนด้านของกระบวนการเสนอแนะแนวทาง กระบวนการติดตาม/ตรวจสอบ และกระบวนการวางแผนนั้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีระดับการปฏิบัติที่ไม่เคยมีส่วนร่วมทั้ง 3 ด้าน สาเหตุที่ทำให้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมดังกล่าวน้อยเนื่องจากการไม่ได้รับข้อมูลการประชาสัมพันธ์โครงการฝึกอบรมเรื่องพลังงาน และการกำจัดขยะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม

3. การยอมรับของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย/กำจัดขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม มีประเด็นที่สำคัญดังนี้

(1) การจัดหาภาชนะรองรับขยะมูลฝอยส่วนกลาง คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ รูปแบบของภาชนะรองรับขยะมูลฝอยของส่วนกลางควรเป็นถังพลาสติกมีฝาปิดมิดชิด และมีการแยกประเภทของถังขยะโดยใช้สัญลักษณ์(รูปภาพติดให้ชัดเจน)

(2) การจัดเก็บ และทำลายขยะมูลฝอย ควรมีการระบุวัน เวลา จัดเก็บที่แน่นอนมากที่สุด

(3) รูปแบบการทำลายขยะมูลฝอยที่ยอมรับ คือ การนำขยะมารีไซเคิลก่อน แล้วจึงทำการฝังกลบน่าจะเป็นวิธีจัดการขยะที่ดีที่สุด หรือการเผาทำลายในเตาเผาขยะที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ

(3.1) ทำการแยกขยะสด เพื่อนำไปทำปุ๋ยให้เกษตรกร และขยะแห้งควรนำไปเผาในกระบวนการที่ถูกต้อง

(3.2) จัดหาบริษัทที่นำเทคโนโลยีสะอาดมาเผาขยะทั้งหมดที่มีอยู่ แต่ต้องไม่กระทบกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

โดยมีแนวทางที่จะศึกษาให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่เหมาะสมดังนี้
ปัจจัยนำเข้า - อัตราการเพิ่มของปริมาณขยะ , อัตราการเพิ่มของประชากร , ต้นทุนพื้นฐานของหน่วยงานจัดการขยะ
กระบวนการดำเนินงาน - การวางแผนการจัดเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพ
ผลการดำเนินงาน - เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน , พฤติกรรมของชุมชน , การยอมรับของชุมชน , การจัดการขยะ , ขยะมูลฝอย

Abstract

The objectives of study on “Public Participation and Community Behavior towards Solid Waste Management of Khlong Sam Administration Organization in Sub-district , Khlong Luang Pathum-thani Province” were to study community behavior community towards solid waste management of Khlong Sam, and community participation towards solid waste management of Khlong

Sam administration organization in sub-district , Khlong Luang Pathum-thani province. Quantitative data were collected by mean of Multi stage random sampling, Simple random sampling and Cluster sampling from 400 participants. The data were analyzed by using percentage, standard deviation and Pearson moment Correlation coefficient. The qualitative data were analyzer using content analysis.

The results of the study can be concluded as follows:

1. Personal factors that influence the community behavior towards solid waste management of Khlong Sam were Sex, Age, Occupation, Level of education and the housing at 0.05 significance level. The detailed of community behavior in 4R solid waste management were : reuse, repair, reduce and recycle respectively.

2. Personal factors that influence community participation towards solid waste management of Khlong Sam at 0.05 significance level. Were incomes, duration of residence in the area, status within the family, perceived on waste management information, level of education and housing characteristic. Impact on project activities 4-dimensional solid waste, most of people have a little concern on implementation process, while the rest; the process proposed guidelines, process monitoring / inspection, and process planning, the people never been involved. The reasons for such behaviors were due to uninform about the training on energy and solid waste management project from Khlong Sam administration organization.

Acceptance of the people towards solid waste management agreed that, guidelines for appropriate of Khlong Sam administration organization can be divided into following issues.

(1) Supply of centralized of solid waste containers. Community wants the Administration to supply solid waste container of clear symbol (picture) labeled plastic bucket with lid.

(2) Solid waste collection and elimination. Extact schedule should be announced.

(3) Acceptable solid waste management format. Solid waste had sorting for recycle before landfill is the best way to handle garbage. Using of pollution incinerators is the alternative.

(3.1) Sorting of solid waste for composting, the rest should be incinerate properly.

(3.2) Outsourcing to clean Technology company to incinerate all solid waste without any effect to the people.

Approach to study appropriate technology must be continue as follows:

Input - the rate of waste generation , the rate of increase waste generation , the rate of increase population , the cost of waste management units.

process - planning procedure of an efficient solid waste.

output - management of local technology

Keywords : Public community participation, Community Behavior, Community acceptance, waste management, solid waste.

1. บทนำ

ในช่วงระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2552 – 2553) พบว่าเขตพื้นที่ตำบลคลองสาม มีความเจริญอย่างรวดเร็ว มีการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก มีโครงการหมู่บ้านจัดสรรมากกว่า 30 โครงการ จึงส่งผลให้มีประชากรเพิ่มขึ้นทั้งประชากรหลักและประชากรแฝงอย่างรวดเร็ว จึงก่อให้เกิดปัญหา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่[1] ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดิน น้ำ อากาศ ปัญหาขยะมูลฝอย มลพิษ และสิ่งปฏิกูลต่างๆ โดยปัญหาหลักอันชุมชนเมือง คือ ขยะมูลฝอย เนื่องด้วยปริมาณขยะมูลฝอยมีจำนวนมากถึง 90 ตันต่อวัน ส่งผลให้เกิดปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยทั้งด้านการจัดเก็บและการกำจัดขยะ ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งแล้วเสร็จ 2 โครงการ คือ โครงการฝึกอบรมการพลังงานและการกำจัดขยะชุมชน และโครงการจัดซื้อที่ดินติดถนนคลองระพีพัฒน์หมู่ที่ 16 เพื่อก่อสร้างระบบประปาผิวดิน และระบบกำจัดขยะวัดที่ 1 [2] แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้กลับยังประสบปัญหาในเรื่องดังกล่าวอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับการร้องเรียนเป็นจำนวนมากจากประชาชนในพื้นที่

จากสภาพปัญหาดังกล่าวเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหายุ่งยากในระยะยาว จึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ เพื่อช่วยให้ความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) ยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) และยอมรับ (Commitment) อย่างสมัครใจ และเกิดความรู้สึกร่วมกัน คือ “ตระหนัก” ในเรื่องขยะมูลฝอยที่ส่งผลกระทบต่อตนเองโดยตรง โดยมุ่งหวังให้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยวางกติกาในการจัดการขยะ ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม การจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับชุมชนตนเองอย่างยั่งยืน

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงทำการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการยอมรับ พร้อมแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม เพื่อหากระบวนการ/แนวทางใน

การจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับพฤติกรรมและการยอมรับของคน
ในชุมชนคลองสามอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของคนใน
ชุมชน ตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาการยอมรับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อ
การจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม จังหวัด
ปทุมธานี

3. แนวคิด และกรอบแนวคิดการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้ หลัก 4R ของการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน
(CBM) อ้างในสุธี อันตระกูล[3] เพื่อศึกษาพฤติกรรมจัดการขยะ
มูลฝอย ดังนี้

1. Reduce : ลดการใช้สินค้าที่ฟุ่มเฟือย
2. Repair : การซ่อมแซม
3. Reuse : การใช้ซ้ำ
4. Recycle : การนำกลับมาใช้ใหม่

และแนวทางของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff.
1981: 6 อ้างในนิรวรรณ ศรีแผลง.[4]) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนใน 4 มิติ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่
ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการ
ดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

กรอบแนวคิด

ปัจจัยส่วนบุคคล : ประกอบด้วย
เพศ/ อายุ/ อาชีพ/ ระดับการศึกษา/
รายได้ต่อครัวเรือนต่อเดือน จำนวน
สมาชิกในครัวเรือน/ ลักษณะที่อยู่อาศัย/
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน/ สถานภาพ
ของท่านในครอบครัว/ การรับข้อมูล
ข่าวสารการจัดการขยะ

ปัจจัยกระตุ้น : ประกอบด้วย
ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะ
มูลฝอย (หลัก 4 R)/ พฤติกรรมและการมี
ส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการเกี่ยวกับขยะ
มูลฝอย(4 มิติ)/ การยอมรับของชุมชนใน
การจัดการขยะมูลฝอย

ปัจจัยด้านชุมชน : ประกอบด้วย
นโยบายในการกำจัดขยะมูลฝอย/
เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ดำเนินการจัดการ
ขยะมูลฝอย

- พฤติกรรมจัดการขยะมูล
ฝอย
- การยอมรับการมีส่วนร่วมของ

4. วิธีดำเนินงาน

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and
Development) โดยผสมผสาน(Mix methodologies) ระหว่างเชิง

ปริมาณ(Quantitative) และเชิงคุณภาพ(Qualitative) โดยงานวิจัย
นี้มุ่งเน้นนำข้อค้นพบที่ศึกษาจากพฤติกรรมการมีส่วนร่วมและการ
ยอมรับของคนในชุมชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยและแนวทางในการ
จัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม จังหวัด
ปทุมธานี

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ กลุ่มตัวอย่างประชาชนในชุมชน
ผู้ดูแลและจัดการขยะในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น และหน่วยงานด้าน
สาธารณสุขขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลมี 2 ลักษณะ คือ

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประกอบไปด้วย
 - 1.1. แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไป
และข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการ
จัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม
 - 1.2. แบบทดสอบวัดองค์ความรู้พื้นฐานส่วนบุคคลด้านการ
จัดการขยะมูลฝอย
2. การวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ประกอบด้วย
 - 2.1. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย (หลัก
4 R)
 - 2.2. การรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกิจกรรมของ
โครงการเกี่ยวกับขยะมูลฝอย ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม
 - 2.3. แนวทางในการจัดการ/กำจัดขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืนที่คนใน
ชุมชนยอมรับ

5. ผลการศึกษา/การทดลอง

การวิจัยเชิงสำรวจ พบว่า

ข้อมูลทั่วไป มีประชากรเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุ
ระหว่าง 31-40 ปี ประกอบอาชีพรับจ้าง มีการศึกษาดำรงระดับ
ปริญญาตรี รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่ำกว่า 10,000 บาทต่อเดือน มี
จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ 1-5 คน บ้านที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่เป็นบ้าน
ตัวเองมีลักษณะเป็นหมู่บ้านจัดสรร อาศัยอยู่ในพื้นที่องค์การบริหาร
ส่วนตำบลคลองสามเป็นระยะเวลา 1-5 ปี และสถานภาพในครอบครัว
ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครอบครัว

พฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 4R

1. การลดการใช้(reduce) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเป็น
ประจำในการเลือกซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ชนิดเติม (refill) มากที่สุด
2. การซ่อมแซม(repair) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเป็น
ประจำในการนำเสื้อผ้าที่คับจนใส่ไม่ได้มาแก้ไขแล้วนำกลับมาใช้ใหม่
3. การใช้ซ้ำ(reuse) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเป็น
ประจำในเรื่องการเก็บถุงพลาสติกที่ยังใช้งานได้และนำกลับมาใช้อีก
4. การนำกลับมาใช้ใหม่(recycle) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการ
ปฏิบัติเป็นประจำเกี่ยวกับการแยกขยะที่สามารถรีไซเคิลได้เก็บไว้เพื่อ
นำไปขาย หรือนำไปใช้ประดิษฐ์เป็นสิ่งของต่างๆ ขึ้นใหม่
5. ภาพรวมของพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 4R
พบว่าพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในทุกด้านอยู่ในระดับ
บ่อยครั้งโดยด้านการใช้ซ้ำ(reuse) มีผู้ปฏิบัติเป็นจำนวนมากที่สุด

การมีส่วนร่วมของชุมชนจำแนกตามหลัก 4 มิติ

1. ด้านการวางแผน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมในเรื่องการเข้าร่วมประชุมวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางป้องกันการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

2. ด้านการดำเนินงาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมบ่อยครั้งในเรื่องการนำเสื้อผ้าที่คัจนสวมใส่ไม่ได้แล้ว ไปบริจาคให้กับผู้อื่นที่สามารถสวมใส่ได้

3. ด้านการเสนอแนะแนวทาง กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในเรื่องการคิดวางแผนหาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยไม่ให้อั้วเน่าเหม็นในชุมชนมีเป็นจำนวนมากที่สุด

4. ด้านการติดตาม/ตรวจสอบ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในเรื่องการคิด วิเคราะห์ผลการจัดกิจกรรมเพื่อหาแนวทางในการจัดการขยะมูลฝอย และเรื่องความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ติดตามประเมินผลโครงการกำจัดขยะในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมด้านกระบวนการดำเนินงานมากที่สุดแต่พบในระดับเล็กน้อย

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า

เพศ อายุ และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะ ส่วนในเรื่องของรายได้ครัวเรือน ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ สถานภาพในครอบครัว และการรับข้อมูลข่าวสารเรื่องการจัดการขยะนั้น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะสำหรับระดับการศึกษา และลักษณะที่อยู่อาศัย นั้นมีความสัมพันธ์ทั้ง 2 ด้าน คือการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมของชุมชนที่มีต่อการจัดการขยะมูลฝอย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

แบบวัดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า

1. ด้านการแยกประเภทขยะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องลักษณะของขยะเปียก ซึ่งก็คือ มูลฝอยที่มีความชื้นสูง และติดไฟได้ยาก ได้แก่ เศษอาหาร เศษพืช ผัก ผลไม้ เป็นลำดับแรก

2. ด้านการจัดการขยะ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการคัดแยกขยะก่อนทิ้งช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นลำดับแรก

3. ด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของกลิ่นที่เกิดจากขยะเปียกก่อให้เกิดความรำคาญ และเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย เป็นลำดับแรก

4. ภาพรวมของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากขยะมากกว่าด้านการคัดแยกประเภทขยะ และด้านการจัดการขยะ

การยอมรับของชุมชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย

1. ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และจัดหาภาชนะรองรับขยะมูลฝอยส่วนกลางมาก ซึ่งภาชนะรองรับควรมีลักษณะเป็นถังพลาสติกมีฝาปิดมิดชิด

2. วิธีการจัดการขยะ ควรมีการคัดแยกขยะตามลักษณะ และประเภทของขยะ

3. การจัดเก็บขยะ ควรให้หน่วยงานที่รับผิดชอบมีการจัดเก็บและทำลายขยะมูลฝอย โดยมีการระบุวัน เวลา จัดเก็บที่แน่นอน

4. รูปแบบการทำลายขยะมูลฝอย ควรนำขยะไปคัดแยกก่อนทิ้ง

5. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการ และขั้นตอนในการกำจัดขยะมูลฝอยที่องค์การบริหารส่วนตำบลทำในปัจจุบัน

การวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า

1. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย(หลัก 4 R)

คนในชุมชนคลองสามมีกระบวนการจัดการขยะในครัวเรือนของตนเอง คือ คัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้งโดยส่วนใหญ่จะแยกขยะชนิดที่สามารถ recycle ได้ออก เพราะทราบว่าสามารถก่อให้เกิดรายได้ และมีมูลค่า สำหรับคนในชุมชนบางรายที่ไม่ทำได้อาจให้เหตุผลว่า “รถจัดเก็บขยะไม่มีการแยกประเภทขยะ เมื่อเก็บขยะแล้วจะเทรวมกันในรถคันเดียว” จึงเป็นเหตุให้คนในชุมชนทิ้งขยะทุกชนิดรวมกันในถังเดียว สำหรับการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ recycle กลุ่มตัวอย่างบางรายบอกว่าไม่ซื้อ เพราะคุณภาพลดลง ไม่สวยงาม ราคาแพงเกินจริง ส่วนเศษอาหาร ขยะสด ไปไม่หากมีพื้นที่ก็เห็นควรให้นำมาหมักทำปุ๋ย แต่ติดที่บ้านส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านจัดสรรจึงไม่มีพื้นที่ และการลดปริมาณขยะโดยวิธีการใช้ซ้ำ(reuse)ทำได้ง่าย คือ การใช้ของทุกชิ้นที่ซื้อมาให้คุ้มคามากที่สุด อะไรใช้ซ้ำได้ก็จะใช้ต่อ เช่น เกือบพลาสติกที่ได้จากการซื้อของพับเก็บไว้ใช้ต่อไป โดยนำไปใส่ของให้กับเพื่อนบ้านนำไปต่อผลไม้ ฯลฯ สำหรับบ้านที่มีลูกหลายคนด้วยใกล้ๆ กัน ก็จะให้ใช้หนังสือเรียนหรือเครื่องแบบนักเรียนต่อจากพี่ๆ หรือจะเป็นการซ่อมแซม(repair) เครื่องใช้ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์

สำหรับพฤติกรรมการเลือกซื้อ และเลือกใช้สินค้าของเพศหญิงส่วนใหญ่จะเลือกซื้อของที่เน้นการมีบรรจุภัณฑ์ประเภท refill เพราะราคาถูก ปริมาณเยอะ ส่วนเพศชายจะเลือกซื้อสินค้าเท่าที่จำเป็น เล็กๆ น้อยๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ดีที่ช่วยลดการใช้(reduce)

2. การรับรู้ข่าวสารและพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการขยะมูลฝอย ขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม

คนในชุมชนคลองสามส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่องการจัดกิจกรรมโครงการเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยฯ สาเหตุเพราะการขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่จัดโครงการ ทำให้ขาดความร่วมมือในการดำเนินงาน และก่อให้เกิดประเด็นคำถามข้อสงสัยของคนในชุมชนที่ยังค้างคาใจว่า “ทำไมต้องเป็นบริษัทเอกชนเท่านั้นที่สามารถดำเนินการจัดเก็บขยะ ? และเพราะเหตุใดองค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่เข้ามาดำเนินการจัดการจัดเก็บขยะเอง ?”

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของชาวชุมชนคลองสามนั้นมีค่อนข้างน้อยดังจะเห็นได้จากผลการสำรวจข้างต้น ทั้งนี้เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่จะทำงานหรือเรียนในกรุงเทพฯ และส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดียว จึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมดังกล่าว

3. แนวทางในการจัดการ/กำจัดขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืนที่คนในชุมชนยอมรับ

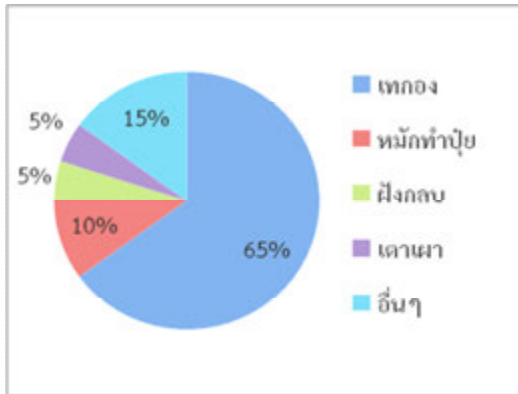
คนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้เจ้าหน้าที่/องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามดำเนินการ คือ (1) ทำการแยกขยะสด เพื่อนำไปทำปุ๋ยให้เกษตรกร และขยะแห้งนำไปเผาในกระบวนการที่ถูกวิธี (2) จัดหาบริษัทที่นำเทคโนโลยีสะอาดมาเผาขยะทั้งหมดที่มีอยู่ แต่ต้องไม่กระทบกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

เสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีการเปิดประมูล หรือจัดหาพื้นที่ส่วนกลางในการทิ้งขยะเพื่อให้หมู่บ้านที่มีศักยภาพในการจัดการขยะเองได้มีที่ทิ้ง โดยมีการเสียค่าดำเนินการให้กับองค์การบริหารส่วน

ตำบลโดยตรง และแนะแนวทางที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนดังนี้

สิ่งที่ต้องรู้ก่อนทำ คือ ปริมาณและชนิดของขยะจริง , จำนวนประชากร , เงินทุนจัดการขยะ , เทคโนโลยีที่ประเทศไทยใช้กำจัดขยะ วิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ค้นพบในประเทศไทยนั้นร้อยละ

65 เป็นการเทกอง (Open Dumping) ร้อยละ 10 เป็นการหมักทำปุ๋ย เป็นการเผาร้อยละ 5 และเป็นการฝังกลบอีกร้อยละ 5

ดำเนินงาน คือ หลังจากได้ข้อมูลจัดประชุมชี้แจงอย่างมีส่วนร่วม(4 มิติ) ผลลัพธ์ที่ได้ คือ เทคโนโลยีที่คนในชุมชนคลองสามช่วยกันเสนอ

6. การอภิปรายผล

พฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของคนในชุมชนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

พบว่า มีการจัดการขยะมูลฝอย ด้านการใช้ซ้ำ(reuse) มากที่สุด โดยเน้นเรื่องการใช้ของทุกชิ้นที่ซื้อมาให้คุ้มค่า อะไรใช้ซ้ำได้ก็จะพยายามใช้ต่อ เช่น การใช้ถุงพลาสติกที่ยังใช้งานได้และนำกลับมาใช้ เพราะกระทำได้ง่ายกับทุกคนในครอบครัว รองลงมาคือ ด้านการซ่อมแซม(repair) เน้นซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีราคาแพง และเสื้อผ้าที่คัปเดตจนใส่ไม่ได้มาแก้ไขแล้วนำกลับมาใช้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายที่เห็นได้ชัด รองลงมาคือ ด้านลดการใช้(reduce) พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นเศษถุงที่เลือกซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ชนิดเติม(refill) เพราะราคาถูก ปริมาณเยอะ ประหยัด ลำดับสุดท้ายคือ ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่(recycle) คนในชุมชนบอกว่าไม่ซื้อ เพราะคุณภาพลดลง ไม่สวยงาม ราคาแพงเกินจริง แต่บางบ้านก็มีการแยกประเภทขยะชนิดที่ขายได้ออกก่อนจะนำไปทิ้ง สำหรับเศษอาหาร ขยะสด ไปไม่หากมีพื้นที่ก็เห็นควรให้นำมาหมักทำปุ๋ย แต่ติดที่บ้านส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านจัดสรรจึงไม่มีพื้นที่

อีกพฤติกรรมที่ช่วยลดปริมาณขยะ และทำให้การกำจัดขยะกระทำได้ง่าย คือ การแยกขยะก่อนทิ้งนั้นพบว่า คนในชุมชนให้เหตุผลที่ไม่ทำการแยกขยะก่อนทิ้งว่า “รถที่เก็บขยะไม่มีการแยกประเภทขยะ เหมวกันทุกประเภทในรถคันเดียว” ซึ่งแท้ที่จริงแล้วทุกคนมีความรู้ และความเข้าใจเป็นอย่างดีว่าการแยกขยะก่อนทิ้งจะทำให้การกำจัดขยะทำได้ง่าย[5]

การยอมรับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม จังหวัดปทุมธานี

พบว่าคนในชุมชนคลองสามมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยทั้ง 4 มิติ ด้านการดำเนินงานเล็กน้อย ส่วนด้านการเสนอแนะแนวทางกระบวนการติดตาม/ตรวจสอบ และการวางแผนนั้น กลุ่มตัวอย่างมีระดับการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์การไม่เคยมีส่วนร่วม ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการที่บุคคลคนนั้นไม่เคยได้รับข้อมูลการประชาสัมพันธ์โครงการ/กิจกรรมใดๆก็ตาม จึงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในงานนั้นๆ ลดลง[6] สำหรับบางรายได้รับข้อมูลแต่มีการแจ้งให้ทราบเพียง 1-2 ครั้ง และเป็นการบอกต่อไม่ได้แจ้งอย่างเป็นทางการ จึงทำให้ขาดความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ[7] ทำให้การจัดการขยะไม่สามารถดำเนินการให้เป็นรูปธรรมได้

สำหรับการยอมรับของคนในชุมชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามมีดังนี้

1. การจัดหาภาชนะรองรับขยะมูลฝอยส่วนกลาง รูปแบบของภาชนะรองรับขยะมูลฝอยส่วนกลางควรเป็นถังพลาสติกมีฝาปิดมิดชิด มีการแยกประเภทของถังขยะโดยใช้สัญลักษณ์เป็นรูปภาพประกอบ และควรมีการคัดแยกขยะก่อนนำไปหลุมทิ้ง
2. การจัดเก็บ และทำลายขยะมูลฝอย ควรมีการระบุวันเวลา จัดเก็บที่แน่นอน
3. รูปแบบการทำลายขยะมูลฝอยที่ยอมรับ คือ คนในชุมชนต้องการให้เจ้าหน้าที่/องค์การบริหารส่วนตำบลคลองสามดำเนินการอย่างยั่งยืนคือ

(1) การแยกขยะสด นำไปทำปุ๋ยให้เกษตรกร และขยะแห้งนำไปเผาในกระบวนการที่ถูกวิธี[3] คาดว่าจะช่วยลดปริมาณขยะมูลฝอยภายในชุมชน จากเดิม 90 ตัน/วันในปี พ.ศ.2549 เหลือ 75 ตัน/วัน ในปี 2553 ซึ่งสามารถกำจัดได้ด้วยวิธีเชิงกล-ชีวภาพ (Mechanical Biological Waste Treatment: MBT) ช่วยลดต้นทุนการจัดการขยะมูลฝอยและอายุการใช้งานที่จำกัดของบ่อฝังกลบของท้องถิ่น[8]

(2) จัดหาบริษัทที่นำเทคโนโลยีสะอาดมาเผาขยะทั้งหมดที่มีอยู่ โดยไม่กระทบกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งนี้ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามหลัก 4 มิติ ในการสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจร และรับทราบปัญหาทุกขั้นตอน จึงทำให้เกิดความร่วมมือ และการสนับสนุนต่อไป[9]

โครงการกำจัดขยะมูลฝอยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและแนวทางในการดำเนินงาน ดังนั้นการเลือกที่ตั้งโครงการควรคำนึงถึงความต้องการของคนในชุมชนด้วย[10] แนวทางที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนดังนี้

- ปัจจัยนำเข้า คือ อัตราการเพิ่มของปริมาณขยะ , อัตราการเพิ่มของประชากร , ต้นทุนพื้นฐานของหน่วยงานจัดการขยะ , เทคโนโลยีที่ประเทศไทยใช้กำจัดขยะ
- กระบวนการดำเนินงาน คือ การวางแผนการจัดเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพ
- ผลการดำเนินงาน คือ เทคโนโลยีกำจัดขยะ

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

การจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ตำบลคลองสามมีการดำเนินการ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล และเอกชน ในสัดส่วน 38.89% และ 61.11% ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในพื้นที่ประมาณ 90 ตันต่อวัน และขยะนอกพื้นที่ประมาณ 120 ตันต่อวัน ดังนั้นการวางแผนการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพเพื่อรองรับขยะมูลฝอยประมาณ 150 ตันต่อวันในอีก 5 ปีข้างหน้า และเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนรวมถึงจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะปริมาณดังกล่าวด้วย

เริ่มจากการกระตุ้นพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของคนในชุมชนที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การลดการใช้(reduce) ให้ซื้อสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์ชนิดเติม (refill) หรือจะเป็นการลดการสร้างขยะโดยไม่จำเป็น เช่น การใช้ถุงพลาสติกใส่ของซ้อนหลายใบ และยังมีการซ่อมแซม(repair) การใช้ซ้ำ(reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่(recycle) ที่จะสามารถช่วยลดปริมาณขยะที่จะเกิดใหม่ในชุมชน แต่เป็นเพียงส่วนเล็กน้อยที่เห็นผลชัด หากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 4 มิติ คือ การวางแผน , การดำเนินงาน , การเสนอแนะแนวทาง และการติดตาม/ตรวจสอบ กับหน่วยงานท้องถิ่นแล้ว แต่มีอุปสรรคที่สำคัญระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่น คือ การขาดการประชาสัมพันธ์ในการทำงาน จึงทำให้การจัดการขยะไม่สามารถดำเนินการให้เป็นรูปธรรมได้ และขาดประสิทธิภาพ ไม่ยั่งยืน[11]

ดังนั้น หากหน่วยงานท้องถิ่นทุกแห่งน้อมนำกระแสพระราชดำรัส “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในการพัฒนาได้ โดยเริ่มจาก “เข้าใจ” คือ การมี ข้อมูล และความรู้ ที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนพัฒนา “เข้าถึง” คือ การเข้าถึงความจริงของปัญหาในชุมชน และ “พัฒนา” คือการที่สามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนต่อไป[12]

ข้อเสนอแนะ

1. เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีพฤติกรรมด้านนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่เพิ่มขึ้น จึงควรให้มีการรณรงค์โครงการแปรรูปขยะที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม(รายได้) หรือส่งเสริมสนับสนุนการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากขยะรีไซเคิลให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น
2. เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่น จึงควรส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายระยะยาวและระยะสั้น วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ วิเคราะห์ความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ วิเคราะห์ผลกระทบและการจัดการที่เหมาะสมด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับชุมชน และท้องถิ่นต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยในครั้งนี้ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ประจำปีงบประมาณ 2554 ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ให้ทุนในการทำวิจัย และผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ที่เป็นผู้ประสานงานตลอดจนอำนวยความสะดวกในการวิจัยให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี รวมทั้งประชาชน เจ้าหน้าที่ทุกส่วนงานในตำบลคลองสาม ที่ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยในการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพ และรายละเอียดของข้อมูลเป็นอย่างดี

9. เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานทะเบียนราษฎรอำเภอคลองหลวงประจำเดือนกันยายน 2553 <http://www.khlongsam.com/sapha/sapha.htm#Report> สืบค้นเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2553.
- [2] สรุปผลรายงานการติดตามประเมินผลแผนพัฒนาสามปี, 2550 http://www.khlongsam.com/policy/policy_n_plan.htm#Dev สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน 2553.
- [3] สุธี อันตระกูล. 2547. การจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (CBM). โครงการจัดการขยะมูลฝอยสำหรับชุมชนเมืองจังหวัดพิษณุโลก : สำนักงานความร่วมมือทางวิชาการของเยอรมัน Eschborn, Germany.
- [4] ธีรวรรณ ศรีแสง. 2553. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเชิงทะเล อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. บทความวิจัยคณะเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- [5] ศรีศักดิ์ จงศิริ. 2547. การประเมินผลโครงการการส่งเสริมการลดและแยกมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [6] รวิกาณ์ แสงไชย. 2544. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแบบยั่งยืน : กรณีศึกษานาคาร์ขยะชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [7] สุพจน์ ทรัพย์ผดุงชนม์. 2547. การศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ศึกษากรณีเทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- [8] รูปแบบและการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเทศบาลนครพิษณุโลก (Phitsanulok Model) <http://www.phsmun-planning.com/gtz/images/01.pdf>. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2554.
- [9] ลินดาร์ตัน ลักษณัฐจิ. 2547. การมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงฝางจังหวัดเชียงใหม่ในการสร้างระบบกำจัดขยะมูลฝอยแบบครบวงจร. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต(การเมืองและการปกครอง) เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [10] รังสฤษฎี พรหมประสิทธิ์. 2549. การจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนในชุมชนนาร่องของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต : คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [11] ณัฐรดี คงตัน. 2546. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารัฐศาสตร์) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [12] ประเวศ วะสี. 2548. พระราชดำรัส “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”. สามเหลี่ยมดับไฟได้. มติชนรายวัน, วันที่ 22 สิงหาคม 2548, ปีที่ 28 ฉบับที่ 10025.